

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 1839 เป็นระยะเวลากว่า 700 ปี ดังนั้นเมืองเชียงใหม่จึงมีเอกลักษณ์ทางรูปแบบสถาปัตยกรรมและทางวัฒนธรรมที่เห็นได้เด่นชัด ถึงแม้ว่าจะมีการสังสมและการผสมผสานไปกับวัฒนธรรมอื่นบ้าง โดยเฉพาะในยุคสมัยที่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอยู่ประมาณ 200 ปี โดยที่คนเชียงใหม่ได้ยอมรับวัฒนธรรมจากชาติอื่นและได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมและวิถีการดำเนินชีวิตของตัวเอง มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ภาษาและวรรณกรรม การแต่งกาย อาหาร สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม นาฏกรรม ดนตรี หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น แต่ทั้งนี้ในปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงของเชียงใหม่ยังคงดำเนินไปอย่างไม่หยุดนิ่ง และล่าสุดเชียงใหม่กำลังจะกลายเป็นเมืองแห่งศูนย์กลางการพัฒนาในภูมิภาคล้านนา และส่วนในระดับนานาชาตินั้นเชียงใหม่ได้ถูกวางไว้ให้เป็นศูนย์กลางทางการค้าและการเดินทางท่องเที่ยวที่เชื่อมกับประเทศในภูมิภาคใกล้เคียงอย่างจีนตอนใต้ พม่า ลาว กัมพูชา และเอเชียใต้แถบอินเดียน ปากีสถาน เป็นต้น จากเป้าหมายการพัฒนาดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นล้านนาได้อย่างชัดเจน เช่น ทางด้านสถาปัตยกรรมที่เริ่มจะหายไปจากสังคมล้านนามากขึ้นตามลักษณะการเจริญเติบโตของเมืองที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

อำเภอแม่แจ่ม เป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองด้วยระยะทางประมาณ 115 กิโลเมตร มีหมู่บ้านอยู่ตามที่ราบและกระจัดกระจายอยู่ตามหุบเขาใหญ่น้อยที่ล้อมรอบเรียงรายอยู่ ประกอบไปด้วยชุมชนหลากหลายอารยธรรม ไม่ว่าจะเป็นชาวเขาเผ่าม้ง เผ่ามูเซอ หรือชาวกะเหรี่ยงก็ตาม ทั้งนี้ชุมชนชาวไตยวน ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในอำเภอแม่แจ่ม ซึ่งมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดในเรื่องขององค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพของหมู่บ้าน โดยเฉพาะชุมชนชาวไตยวน บ้านยางหลวง หมู่ที่ 6 ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่แห่งนี้ ที่ยังประกอบไปด้วยลักษณะทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์ดังเช่นชุมชนของชาวไตยวนในอดีต โดยส่วนใหญ่คนในชุมชนมีการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรม เวลาวางนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือการทอผ้าขึ้น ผ้าฝ้าย และผ้าขึ้นตีนจกที่มีลักษณะเด่นไม่เหมือนกับที่อื่นอีกคือ มีการทอหรือจกโดยการคว่ำลายด้านหน้าลงกับที่ทอ และจกจากทางด้านหลังของลาย ลวดลายต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีความละเอียด ประณีตและทนทาน จากลักษณะเด่นทางวิถีชีวิต และวัฒนธรรมเช่นนี้จึงได้เกิดการทำบุญ "จุลกฐิน" ขึ้นเป็นประจำในแต่ละปีของช่วงเทศกาลออกพรรษา

แต่ทั้งนี้ในการจัดงานทำบุญจุลกฐินก็มีความจำเป็นที่จะต้องขึ้นอยู่กับเจ้ารูปที่จะรับจัดงานในแต่ละช่วงปีเนื่องจากในการจัดงานแต่ละครั้งจำเป็นต้องมีงบประมาณและความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก การประกอบพิธีงานบุญจุลกฐินจึงจะประสบผลสำเร็จได้ด้วยดี

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวงแห่งนี้ยังคงมีเสน่ห์และคงความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นไถยวนชาวล้านนาที่เด่นชัดเพียงแห่งเดียวที่ยังคงมีประเพณี วัฒนธรรม และองค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพเหลืออยู่ แต่เนื่องจากในปัจจุบันจังหวัดเชียงใหม่ได้ถูกจัดให้เป็นศูนย์กลางทางการค้าและการท่องเที่ยวของทางภาคเหนือ ซึ่งทั้งนี้อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ก็เป็นอีกเส้นทางหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว ดอยอินทนนท์ ประกอบกับมีผลิตภัณฑ์ตำบลที่น่าสนใจ จนเป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะเข้าไปเที่ยวชมอำเภอแม่แจ่มเกือบตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในช่วงฤดูหนาวที่จะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ เข้าไปเที่ยว และเยี่ยมชมวิถีชีวิต กิจกรรม ประเพณีต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงทำให้เกิดการก่อสร้างบ้านพักตากอากาศ หรือโรงแรมต่างๆ ขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปเที่ยวชมในแต่ละปี ด้วยเหตุนี้เองอาจส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม สังคม วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไถยวนบ้านยางหลวงได้

ดังนั้นก่อนที่อิทธิพลของการท่องเที่ยวและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในยุคปัจจุบัน จะเข้ามาทำลายรากเหง้าที่บ่งชี้ถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของชุมชนชาวไถยวน จึงควรต้องรีบมีการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ในการทำการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนแห่งนี้ไว้ เพื่อให้ความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม สภาพแวดล้อม การดำรงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้คงอยู่ต่อไปโดยควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ของอำเภอแม่แจ่ม เพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

1.2 คำถามงานวิจัย

การดำเนินวิถีชีวิตที่เป็นไปอย่างเรียบง่ายในรูปแบบสังคมเกษตรกรรมชาวไถยวนบ้านยางหลวงแห่งนี้ที่ยังคงปฏิบัติเจกเช่นชาวไถยวนในอดีต ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มาเป็นตัวกำหนดรูปแบบทางกายภาพ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรมที่คงงาม ในขณะที่ชุมชนอื่นๆ อีกหลายชุมชนในเมืองเชียงใหม่มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบต่างๆ ท่ามกลางการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ที่เป็นไปอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยเป็นที่น่าสังเกตว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้ยังคงมีรูปแบบการดำเนินวิถีชีวิตที่คงงามตลอดจนองค์ประกอบโครงสร้างทางด้านกายภาพที่ยังคงอยู่เช่นในอดีตอันส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์หรือแม้กระทั่งปัจจัยด้านต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาททำให้ชุมชนแห่งนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป แล้วถ้ามีการเปลี่ยนแปลงควรเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะใด

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) ศึกษาพัฒนาการของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวงในอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) ศึกษาเอกลักษณ์การตั้งถิ่นฐาน และความเชื่อมโยงในการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน กับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น
- 3) ศึกษาปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงรูปแบบใช้ที่ดินที่มีผลกระทบต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน
- 4) เสนอแนะนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวงโดยควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เหมาะสม

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

- 1) พื้นที่ทำการศึกษา ได้แก่ บริเวณอันเป็นที่ตั้งของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง หมู่ที่ 6 ต.ท่าผา อ.แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ชุมชนประมาณ 0.40 ตร.กม. ประกอบไปด้วยจำนวนครัวเรือน 249 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรภายในหมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 886 คน (พฤษภาคม 2548)¹

2) หัวข้อของการศึกษา

ก. ศึกษาข้อมูลด้านพัฒนาการในอดีตจนถึงปัจจุบัน และองค์ประกอบทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม เอกลักษณ์ การตั้งถิ่นฐาน รวมไปถึงระบบเศรษฐกิจ สังคม การดำรงวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง เพื่อสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนแห่งนี้

ข. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแนวความคิดทางด้านการอนุรักษ์ และงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้อง

ค. ศึกษาถึงปัญหาและนโยบายทางด้านการท่องเที่ยวที่จะมีผลต่อพื้นที่ศึกษา รวมไปถึงแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้ที่ดิน

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

- 1) รวบรวมและศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และชุมชนจากเอกสารทางวิชาการ ภาพถ่ายทางอากาศในแต่ละช่วงเวลา เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง และรวบรวมข้อมูลมานำเสนอในรูปแบบของแผนที่ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ในเชิงกายภาพ

¹ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ข้อมูลครัวเรือนจำนวนประชากร หมู่ที่ 6 ตำบลท่าผา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ (สำนักบริหารการทะเบียนอำเภอแม่แจ่ม, 2548)

2) ศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีทางการอนุรักษ์ ด้านองค์ประกอบของชุมชน และความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต การทำกิจกรรม และการใช้พื้นที่ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาภายในพื้นที่

3) ศึกษาสภาพปัจจุบันของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง โดยการวิเคราะห์บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น รวมถึงระบบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

4) วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของพื้นที่และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในด้านต่างๆ ภายในชุมชน รวมถึงทำการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อค้นหาคุณค่าและเอกลักษณ์ที่สืบเนื่องมาตามยุคสมัยของการเปลี่ยนแปลงจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

5) เสนอแนะนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวงที่เหมาะสมกับความสัมพันธ์และลักษณะของชุมชน

1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา

การสำรวจเก็บข้อมูลมีข้อจำกัด เนื่องจากข้อมูลส่วนใหญ่ของหน่วยงานราชการไม่ได้มีการจัดเก็บในระดับพื้นที่ย่อย คือระดับตำบล หรือหมู่บ้าน ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงการจัดเก็บข้อมูลจากเดิมที่เป็นแบบเอกสารให้กลายเป็นฐานข้อมูลระบบดิจิทัล จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนขาดหายไปส่งผลให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ทำได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวงตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน

2) ทราบถึงเอกลักษณ์ การตั้งถิ่นฐาน และความเชื่อมโยงในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนไถยวนกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น

3) ทราบถึงปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการใช้ที่ดินที่มีผลกระทบต่อคุณค่าและเอกลักษณ์อันดั้งเดิมของชุมชน

4) เพื่อนำไปใช้ในการเสนอแนะนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง ควบคู่ไปกับการพัฒนาที่เหมาะสม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ ที่มีลักษณะใกล้เคียง

แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา

